

Ю. В. Мелякова, кандидат філософських наук, доцент

ВІРТУАЛЬНА ПРИРОДА ПРАВА КРІЗЬ СЕМАНТИЧНИЙ ВИМІР НАЛЕЖНОГО І МОЖЛИВОГО

В основі віртуальності права лежить розуміння його як реальності абсолютної можливості. Абсолютна можливість нарівні з відкритістю, анонімністю, креативністю і свободою виступає сутнісною характеристикою віртуальної реальності. Це робить можливим застосування самого поняття «віртуальність» у сфері буття права. Більш за все віртуальна природа права виявляє себе в семантичному просторі мови. Тому методологічний дискурс на тему віртуалістики права відбувається саме в полі структурної лінгвістики, герменевтики, феноменології та теорії деконструкції. Уже обґрунтована у філософії деонтологічна сутність права не обмежується розумінням права як Буття-Належності, а розкривається в ще більшій мірі – як Буття-Абсолютна можливість. Правова реальність сьогодні віртуалізована в плані комунікації, вираження, методології розуміння і репрезентації смислів. Право проявляє себе не як невідворотна відплата і вимушеність, а як необмежене поле ймовірності, свобода смислів і прав – віртуальне буття.

Ключові слова: віртуальність права, семантична логіка, деонтологія права, модальність, правовий дискурс, симулятивний простір, комунікативність.

Постановка проблеми. Визнання поліонтичності, тобто багатомірності й множинності буття в цілому, є теоретичною засадою сучасної онтології права. Тому серед можливих онтологічних вимірів права знаходить своє місце і його віртуальна реальність. Деонтологічна модальність як буття-повинність, що властива праву, виявляється співзвучною віртуальності як специфічному способу його буття. Це дає підстави для застосування методології віртуальної реальності у правовому просторі в цілях побудови постмодерністської моделі права.

Дана проблема перебуває на стику онтології права та правової герменевтики, а також виявляє гострі питання соціальної філософії та сучасної правової культури. **Актуальність** досліджень правової віртуалістики обумовлена постнекласичними тенденціями лібералізації, глобалізації, інформатизації та інтеріоризації права.

Метою статті є розробка актуальних деонтичних тенденцій у праворозумінні, аналіз віртуальної модальності права шляхом застосування методів модальної логіки, зокрема семантики можливих світів, що утворюються у смисловій динаміці правового комунікативного простору. Сучасне право розглядається як складна мовна дисипативна структура, що саморозвивається у віртуальному вимірі контрфактичних висловлювань. Будь-яка система права та передбачений нею судовий процес постають як відкритий простір герменевтичного дискурсу, в межах якого доповнюється і саморозвивається право. Судові ж правотлумачні акти виявляються самостійними дискурсивними джерелами права.

Аналіз наукових досліджень даної проблеми дозволяє констатувати, що віртуалістика права спирається на обширну вітчизняну теоретичну базу. Проблемою онтологічного статусу самої віртуальної реальності займаються серед інших М. Носов, С. Хоружий, М. Опенкова, А. Родін, Л. Усанова, А. Войкунський. Особливості розуміння права у постмодернізмі досліджено І. Честновим, В. Касьяновим, В. Нечипуренко, А. Овчинниковим, А. Бернюковим тощо. Соціокультурний аспект віртуальної реальності розглянуто, зокрема, у роботах В. Ємеліна, Д. Іванова, О. Одаренко, В. Речицького, І. Девтерова. Європейські постмодерністи – Ж. Бодріяр, Ж. Дельоз, С. Жижек – пояснюють віртуальність за допомогою мережевої логіки і методу деконструкції. Семантико-лінгвістичні й комунікативні аспекти віртуальної реальності викриваються у Є. Сидоренка, В. Свінцева, Ю. Габермаса, П. Рікьора. Значну увагу комунікативно-герменевтичному підходу до праворозуміння, і зокрема судовій герменевтиці, приділяють багато сучасних теоретиків і філософів права, а саме А. Бернюков, Г. Дроздов, В. Бігун, П. Рабінович, А. Барак, Р. Циппеліус. У даному дослідженні здійснюється спроба застосування атрибутів віртуальної модальності в правовій деонтології, у застосовному, процесуальному, гносеологічному вимірах права, при співвідношенні можливо-неможливого і дійсного/належного в юридичних фактах на етапі правового слідства.

Виклад основних положень. Віртуальною називають штучну, імовірнісну, деконструктивну реальність, створену за допомогою мови, тексту, графічних символів або аудіовізуального ряду. Така реальність має статус не стільки дійсності, скільки можливості, причому можливості абсолютної, що постійно змінюється і примножується, утворюючи мережу «можливих світів». Штучно утворений світ контрфактичних висловлювань у певному сенсі віртуальний, адже його вплив на дійсність відбувається через припущення можливого.

Контрфактичність не є обмеженою фізичними законами; закони тут створюються і змінюються самою людиною. За своєю природою віртуальна реальність певною мірою відповідає не тільки феноменологічному полю смислів, але й правовій реальності, яка деонтологічно вбачає існування права не в бутті реального, дійсного, а в бутті повинного, потенційного, необхідного, належного.

Фактичність юридичної провини та її ступінь утворюються та корелюються на принципах модальної логіки висловлювань, зокрема логіки деонтичної модальності (заборона-право-обов'язок), та логічної семантики можливих світів. Очевидно, що можливе задає характер дійсного, а дійсне змінює значення минулого. Уникнути того, що реально здійснилося, не можна, проте усвідомити фактори, які вплинули на реалізацію одних можливостей та нейтралізували прояв інших, означає у повній мірі розкрити потенціал певної конкретної події, усвідомити її глибинний сенс та сучасну значимість. На реальний стан дійсності так чи інакше впливають випадкові фактори. Тому будь-який фрагмент правової реальності може набувати особливого онтологічного й герменевтичного сенсу через співвіднесення в ньому модальності можливого і модальності належного, що виявляються у просторі мови. Розглядаючи будь-які з подій і обставин як «найважливіші», «визначальні» фактори, людина розробляє віртуальні світи значеннєвої фактичності, що суттєво впливають на її оцінку сучасності та наявних можливостей належного, що в ній приховані [1, с. 156].

Віртуальний простір права утворюється через інформаційно-комунікативну активність суб'єктів правовідносин, кожен з яких являє свою симулятивну реальність правової ситуації. Кінцева кількість можливих світів (тобто уявних варіантів скоєння злочину, ступеня провини злочинця, фактів справи і їх доведеності, винесення справедливого вердикту) взаємодіють і систематизуються в динамічному неоднозначному синергетичному полі права заради прийняття справедливого рішення на базі вичерпної інформації. Віртуальність синергетики може бути протиставлена віртуальності міфу. Перевагою синергетики над міфом можна вважати технічну можливість побудови альтернативних віртуальних сценаріїв розвитку правової ситуації при врахуванні впливу всієї сукупності факторів. Поліонтична, комунікативна природа права дозволяє включити до його реальності світ належного, світ припустимого і світ імовірного як такі, що мають сутнісний вплив на спосіб буття людини в реальній дійсності, що дедалі набуває віртуальних рис.

До можливих світів, логіку яких досконало аналізує Е. Сидоренко, належать світ належного і світ необхідного, світ реального і світ неможливого, світ минулого і світ майбутнього. Такі автономні, потенційні і варіативні виміри буття є полем застосування герменевтичної логіки практикуючих юристів: оперативного слідчого, адвоката, прокурора чи судді, що займаються з'ясуванням фактів кримінальної справи, мотивів злочинних дій, обставин, умов, підстав злочину тощо [2, с. 253]. Установлення самого факту та ступеня юридичної провини ґрунтується на порівняльній логіці та модальній логіці висловлювань. Модальність імовірності, вірогідності, можливості має місце в юридичній практиці: у слідчому експерименті, при аналізі версій слідства з приводу скоєного злочину, під час прийняття судових рішень тощо.

Припускаючи, що можливі світи – це велика множинність актуально обумовлених атомарних тверджень та їх контрфактуалів у змістовному просторі суб'єктивної рефлексії, слід припустити, що зміна будь-якого з них, як і зміна об'єктивного стану речей, спричиняє численну кількість наслідків. Отже, юрист-професіонал змушений шляхом логічних міркувань виділити тільки один варіант події (чи істини) як виправдано-імовірний та відсікти всі інші як припустимо-імовірні, після чого, співмірюючи із деонтичними модальностями (обов'язково, дозволено, заборонено), довести чи спростувати факт злочину та ступінь провини певних осіб. При цьому множинність варіантів справедливості (чи істини) зберігається в тій мірі, в якій залишаються відкритими герменевтичні змісти динамічної правової реальності. Модальна логіка і теорія аргументації оперують не подіями, а висловлюваннями про них, перетворюючи змістовно-нейтральні, конкретні події у значущі факти шляхом введення їх у відкритий смисловий контекст. При цьому факти можуть належати як світу онтологічно-дійсного, так і світу деонтологічно-можливого.

Онтологія віртуальності задає нової стилістики та формує принципи онтології права постмодерну. Віртуальний світ – це автономна, смислопороджуюча реальність, якісно відмінна від симулятивної. Вона містить новий тип просторово-часових відносин, уникає структурної ієрархічності, лінійної закономірності, матеріальності, детермінованості й каузальності. Альтернативою цьому стає тілесність одноплосинного відкритого правового дискурсу. Віртуальність права порушує проблему адекватності нашого розуміння юридичної справедливості. Категорія «віртуальність» вводиться через опозицію субстанційності і потенційності: віртуальний об'єкт існує,

хоча і не субстанційно, але реально; не потенційно, але актуально [3, с. 120]. Так, віртуальна реальність права виступає як реконструйована картина справедливості – не дійсна і не можлива, але реальна у своїй актуальній значимості.

Правоінтерпретатор постає джерелом права і його метою, а діяльність інтерпретатора у вимірі мови ґрунтується на принципі абсолютної можливості, що діє у віртуальній реальності. Механізми та акти судової правотворчості (серед яких судовий прецедент, переконливий прецедент, усталена судова практика, правові позиції суду, судовий розсуд, роз'яснення вищих судів, судові звичаї, правоприпиняючі акти і т. ін. [4, с. 27]) демонструють на практиці становлення сфери деонтології права, акцентуючи на його комунікативній, трансгресивній, відкритій природі. Суддя не тривіально тлумачить право у межах, визначених законом, він творить нове право на етапах тлумачення норми, застосування норми до фактичних обставин справи, обрання принципу вирішення конфлікту і, нарешті, винесення судового рішення. Судовий процес виступає як живий, дієвий, комунікативний простір, що породжує саму тілесність права.

Висновок. Таким чином, у даному дослідженні обґрунтовано принципи розуміння правової реальності як віртуальної, серед яких: саморозвиток, змістовно-динамічний гіпертекст, нові критерії раціональності й справедливості, семантичний плюралізм. Теорія і практика ліберального права засновані на концепції мови. Саме мовний простір правового дискурсу втілює логіку віртуальної реальності. Справедливість набуває процесуального характеру. Поле нормативних змістів у комунікативній судово-процесуальній реальності постає мінливим, динамічним, вразливим щодо ситуації та особистісної суддівської інтерпретації. Комунікативний підхід до розуміння права, що ствердився у судовій герменевтиці, не може не відобразитись на самих принципах буття права в межах парадигми інтерсуб'єктивності. Отже, сучасний спосіб буття права, подальший його розвиток у постмодернізмі, збагачення філософсько-правової методології роблять необхідними дослідження в галузі віртуалістики права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусев С. С. Смысл возможного. Коннотационная семантика / С. С. Гусев. – СПб. : Алетейя, 2002. – 192 с.
2. Сидоренко Е. А. Логика. Парадоксы. Возможные миры. (Размышления о мышлении в 9-ти очерках) / Е. А. Сидоренко. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 312 с.

3. Усанова Л. А. Віртуальність як риса сучасності / Л. А. Усанова // Філософ. обрії. – 2011. – № 25. – С. 116–126.
4. Стецик Н. Судові правотворчі акти: загальнотеоретична характеристика / Н. Стецик // Вісн. Львів. ун-ту. Серія юрид. – 2011. – Вип. 52. – С. 27–32.

REFERENCES

1. Gusev, S. S. (2002). Smysl vozmozhnogo. Konnotatsionnaya semantika. Sankt-Petersburg: Aleteya [in Russian].
2. Sidorenko, E. A. (2002). Logika. Paradoksy. Vozmozhnye miry. (Razmyshleniya o myshlenii v 9-ti ocherkah). Moscow: Editorial URSS [in Russian].
3. Usanova, L. A. (2011). Virtualnist yak risa suchasnosti. *Filosofski obriyi – Philosophical horizons*, 25, 116–126 [in Ukrainian].
4. Stetsik, N. Sudovi pravotvorchi akti: zagalnoteoretichna harakteristika. *Visnik Ivivskogo universitetu – Visnyk of Lviv University, ser. yuridichna, issue 52*, 27–32 [in Ukrainian].

ВИРТУАЛЬНАЯ ПРИРОДА ПРАВА СКВОЗЬ СЕМАНТИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ДОЛЖНОГО И ВОЗМОЖНОГО

Мелякова Ю. В.

В основе виртуальности права лежит понимание его как реальности абсолютной возможности. Абсолютная возможность наравне с открытостью, анонимностью, креативностью и свободой выступает сущностной характеристикой виртуальной реальности. Это делает возможным применение самого понятия «виртуальность» в сфере бытия права. Более всего виртуальная природа права проявляет себя в семантическом пространстве языка. Поэтому методологический дискурс на тему виртуалистики права происходит именно в поле структурной лингвистики, герменевтики, феноменологии и теории деконструкции. Уже обоснованная в философии деонтологическая сущность права не ограничивается пониманием права как Бытия-Долженствования, а раскрывается в еще большей степени – как Бытие-Абсолютная возможность. Правовая реальность сегодня виртуализирована в плане коммуникации, выражения, методологии понимания и репрезентации смыслов. Онтология правовой виртуалистики позволяет праву занять свое место в современной полионтичной реальности.

Ключевые слова: виртуальность права, семантическая логика, деонтология права, модальность, правовой дискурс, симулятивное пространство, коммуникативность.

THE VIRTUAL NATURE OF LAW IN A SEMANTIC DIMENSION PROPER AND POSSIBLE

Melyakova J. V.

The basis of virtual law is the understanding it as a reality of absolute chance. The absolute opportunity, along with the openness, anonymity, creativity and freedom are the essential characteristics of virtual reality. It makes possible the use of the concept of «virtuality» in the field of being law. The virtual nature of the law manifests itself in the semantic space of language best of all. Therefore, a methodological discourse on the topic virtualistic of law is precisely in the field of structural linguistics, hermeneutics, phenomenology and the theory of deconstruction. Already grounded in the philosophy of deontological essence of law is not limited to the understanding of law as of Existence-Shoulds, and is revealed as Existence-Absolute possibility. The reality of law today is virtualized in terms of communication, expression, methodology understanding and representation of meanings. The ontology of the law virtualistic allows the law to take its place in the modern plural reality.

The hermeneutic method used in the study not in terms simply of the method of interpretation of the text (W. Dilthey), but in sense of as to understandsng existence (H.-G. Gadamer) in the framework of the ontological hermeneutics. Brings its own methodological feature in this study and hermeneutics of factuality of M. Heidegger. The «facticity» – a purely phenomenological category – has a distinct temporal character, is a subjective experience of thing. While the epistemology and all logical focus on the universal, objective, timeless, facticity focuses on identification of temporary, casual, spontaneous, particular, individual, single and unique. The facticity is the access to the event, which is not consciously, but experienced. The law deontology of the Existing and Proper built through techniques of the semantic logic of possible worlds. Legal category modalities (obligatory, permitted, prohibited, proper, desirable, necessary, casual) work in semantic logic, detecting the probabilistic nature of legal meaning that is the essential characteristic of the virtual. Exploring the ontology of the virtual, we rely on such categories as: ability, potentiality, energy, activity, actualization, realization. The term «virtuality» in the philosophy of law is used not in the value space of mechanical reproduction. In this case, the «virtuality» is the broad generic term which characterizes a way of the Existing today's reality, the law in its objective, subjective and symbolic dimensions.

The conception of reality as layered, deconstructive text can explain the pressing desire to capture the dynamism of any symbolic space, including space of law. This is achieved through performative tactics and interpretation algorithms. Your modus of the obligation acquires the law through interiorizarse (sending, sent) language. The Language specifies the law of appeal to the demand, the obligation, the necessity of certain actions, that is, before experience gives direction to the sample. On the one hand, the law is regarded as Absolute possibility. On the other hand, its semantics is built around a sense of Obligation,

it concluded its deontological nature. The existence of substantial law becomes simulation and manifests itself not as the inevitable retribution and forced, but as an unlimited field of probability, the meanings of freedom and rights – a virtual existence.

Key words: *the virtuality of law, semantic logic, deontology of law, modality, discourse of law, simulation space, communication.*

